DISSERTATIO MEDICA,

DE

MEDICINA HIPPOCRATIS MECHANICA,

QUAM

GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

ORDINIS MEDICI SENIORE,

PATRONO AC PRÆCEPTORE SUO OMNI OBSERVANTIÆ CVLTV PROSEQVENDO,

Publico Eruditorum examini ſubmittit

AVCTOR

STEPHANUS ENYEDI,

TRANSYLVANO - HUNGARUS.

AD D. AUG. CIↃ IↃCC XIX.

HALAE MAGDEBVRGICAE

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typogr.

PROOEMIUM.

VEneranda eruditorum antiquitas rerum naturæ contemplationi minus otioſe intenta ita hominem conditum profeſſa eſt, quaſi in eo, tanquam in compendio reliquam univerſam rerum naturam adumbratam, imo expreſſam haberet, eamque ob rationem ipſi minoris mundi ſive μικροκόσμου appellationem à multis retro ſeculis uno veluti ore tribuit. Neque ſane temere viros illos aut levi ratione hoc de homine ſtatuere potuiſſe, vel voluiſſe probabile eſt, ſed penitius dubio procul introſpecta utriusque natura debuit utrobique adeſſe ea, quæ ad ſimilitudinem apte deducendam ſufficiens eſſe queat, ita quidem, ut facta nominum commutatione alterum μικρόκοσμον, alterum μεγάνθρωπον recte dixeris. Licet enim tota natura mere ſit mechanica ac omnia totius univerſi corpora mathematice conſtructa ſplendidiſſimum nobis repræſentent ſpeculum, in quo Summi rerum Parentis ac Conſervatoris exiſtentiam, infinitam po-

potentiam, nec non bonitatem intueri liceat, neque tamen ulli creaturarum excellentiori præfuit artificio quam homini, quem ob hoc divinitatis ſpecimen conſummatiſſimam omnium partium inter ſe miro modo conſpirantium harmoniam, microcoſmum, omnium miraculorum maximum, artificioſiſſimum, perfectionumque Divinarum complementum nuncupatum fuiſſe non ſine evidenti ratione dixerim. Sane ſi famoſus ille atheorum princeps *Julius Cæſar Vaninus in theatro* morti jam proximus ex aſſumto e terra forte fortuito delapſo ſtraminis fruſto exiſtentiam Dei adſtantibus probare conatus eſt; longe omnino faciliori negotio & certius quidem medicus rerumque phyſicarum gnarus (utpote qui ipſius naturæ miniſter longe altius ad rimanda divinæ ſapientiæ provehitur arcana) eundem ex minima humani corporis parte demonſtrabit.

Stupenda hæc humani corporis machina avtomatica ſufficiens præbet argumentum, quod curioſos naturæ myſtas ad indaginem penitiorem & allicere, & in ea exercere valet. Equidem nobiliſſimam anatomen per univerſa hactenus ſecula profundiſſime excultam fuiſſe fatendum eſt, ſed quæſo quotusquisque annus, ne dicam dies adhuc huic curæ impenditur, qui novis ſubinde obſervationibus multa adhuc tenebris immerſa jacere non oſtendat. Quodſi vero ipſa phænomena, quæ ex ſublimi mentis cum corpore, duarum toto cœlo diverſiſſimarum ſubſtantiarum unione arctisſima reſultant, contempleris, proh! quanta ex illis in Democritei putei abyſſo latitare (ad quorum propiorem intuitum clariſſima etiam eruditi orbis ſidera nondum

pene-

penetrarunt) deprehendes! ita ut facile hic locum inveniant verba *Poëtæ Lucretii* ita canentis: *multa tegit ſacro involucro Natura, nec ullis fas eſt ſcire quidem mortalibus omnia.*

Quæ licet a veritate neutiquam ſint aliena, nihilominus tamen experientia teſte benigniſſimum Numen tantam rerum ad veram utilitatem ac neceſſitatem generis humani pertinentium jam inde ab omni ævo intellectui humano indulſit notitiam, ut, ſi eam homo excolere, atque uſui ſuo accommodare velit, non poſſit egregiis excidere commodis, quæ non ſolum ad vivendum, ſed etiam ad bene vivendum defenſionemque humani corporis ab externis injuriis exitium minitantibus ſufficere poſſunt.

Præivit hac in re nobis ſapiens antiquitas priſcique medicorum eruditiſſimi, qui, licet ex temporis infelicitate non ſufficienti experimentorum circa rerum naturalium indolem pernoſcendam copia inſtructi philoſophandi accuratiori methodo caruerint, nihilominus tamen tanta ſunt illorum de arte medica merita, ut ſilentio eos prætermiſiſſe ignorantiam, iniquius autem de ipſis ſentire ſummam ingratitudinem, ne dicam protervam redoleat injuriam: multa enim ſunt in illorum monumentis generi humano utilia, ac ſalutaria, quæ non modo ad exquiſitam morborum hiſtoriam acquirendam vel prognoſin eorum inſtituendam: ſed etiam ad ipſam praxin rationali modo tractandam haud parum conferunt.

Agmen inter hos omnes antiquos artis medicæ peritos merito ducit ipſe *Hippocrates* omnium retro ſe-

culorum medicorum conſenſu medicinæ parens ſalutatus, cui quantum medicina recentiorum mechanica rationalis debeat, & quantum ipſi eadem ſuo jam tempore cognita fuerit, paulo preſſius loco Speciminis Academici ſecundum mentem, ac ductum *Excell. D. Præſidis Fautoris ac Præceptoris mei ætatem colendi* pro tenuitate mea inquirere allaborabo. Arduam ſane ingredior viam ſublimiorique omnino calamo dignam, dum nova ex veteribus eruere intendo. Ardua enim res eſt, ut cum *Plinio* loquar, vetuſtis novitatem dare, obſcuris lucem, dubiis fidem, omnibus vero naturam, & naturæ ſuæ omnia. Quod ſi itaque eventus pro voto non ſucceſſerit, unicum mihi ſupererit ſolatium in illo *Propertiano: Quodſi deficiant vires, audacia certe laus erit, in magnis & voluiſſe ſat eſt.* Quisquis itaque es L. B. meis conatibus ut faveas, & de iis candide judices, ea, qua par eſt, humanitate contendo.

§. I.

MEdicinæ *Hippocratis* mechanicæ ichnographiam dum delineare apud me conſtitui, operæ pretium eſſe exiſtimavi, morem ſequi geometrarum, definitionemque, quid in genere per mechanicam, indeque denominationem ſuam mutuantem medicinam mechanicam intelligamus, ſtatim in limine præmittere: Siquidem non mihi ignotum eſt mechaniſmum nonnullis ob vim vocis & rem perperam cognitam & intellectam ita eſſe odioſum, ut vel ipſo nomine audito exhorreſcant, bilemque ſibi moveri patiantur. Definimus itaque mechanicam, quod ſit ſcientia motuum, tradens eorum naturam, cauſas ac leges, easque ad varios uſus applicans; Medicinam

ve-

vero mechanicam eam vocamus ſcientiam, quæ effectus omnes, qui fiunt in corpore humano artificioſiſſime conſtructo ratione vitæ, mortis, curationisque morborum a cauſis corporeis earumque vario motu, & diſpoſitione ad motum deducit: mechanica itaque κατ᾽ ἐξοχὴν hæc medicina hodiernorum philoſophiæ potiſſimum experimentali non ſpeculativæ addictorum vocatur, non modo reſpectu illius, quæ non contenta ad demonſtranda corporis humani phænomena rationibus mechanicis, rationale quoddam principium motibus vitalibus præeſſe ſtatuit; ſed etiam reſpectu veterum magis materiæ ejusq; qualitatibus in explicandis morborum cauſis, quam motui inhærentium, quem hodierna mechanicorum medicina ſcrutatur intimius. Ita etiam porro mechanice ille philoſophari dicitur, qui evidenter oſtendit, quomodo vi legum motus effectus rerum ex ſtructura conſequantur; non ſecus omnes operationes rerum corporearum mechanicæ dicuntur, quia agunt ſtructuræ ſuæ convenienter. Si quis itaque motuum habeat ſcientiam ſolidâque experientia ſuffultus motuum effectus explicare norit, ut ut neſciat intimam materiæ ſive corporum naturam, ſufficienti tamen ſcientia rerum phyſicarum ac medicarum potiri poterit.

§. II.

Probe hic notari in anteceſſum velim ad præoccupanda nonnullorum præjudicia, quod, licet omnia in univerſo fiant juxta leges mechanicas ac mathematicas accurate conſtructa, patianturque mutationes juxta determinatas naturæ leges, certam ratione ordinis, temporis, actionis, ac receptivitatis proportionem, neminem tamen notiones in medicina ad exactam ac rigoroſam geometrarum demonſtrationem reducere poſſe (quod minime etiam nos facturos promittimus) non propter mechanicorum principiorum inſufficientiam, ſed propter intellectus noſtri imbecillitatem, ſicut ex principiis geometricis famoſiſſima illa

quą-

quadratura circuli (quæ doctorum Virorum jam diu torſit ingenia) ubi mutatio circuli in quadratum, item quadrati in circulum exacte deduci non poteſt, nequaquam propter inſufficientiam geometriæ, ſed propter intellectum noſtrum arctis limitibus circumſcriptum. Pari ratione quoniam ignota nobis eſt corporum intima ratione pororum & partium figura, diſpoſitio & ſitus, ignota vis certa cordis impellentis certaque fluidorum, ac ſolidorum reſiſtentia, ignoti demum differentes liquidorum per ſingulas partes motus, in quibus vita conſiſtit, ultro fatemur exactis, ac rigidis mathematicis nempe demonſtrationibus phænomena in corpore humano ratione vitæ, ſanitatis, morborum eorumque curationis neutiquam ſubjacere, non quia res ſua natura eſſet impoſſibilis, ſed quia data ſufficientia deficiunt: Nihilominus tamen non erubeſcimus dicere, ipſum ſtudium mechanicum, imo in genere mathematicum non carere ſingulari uſu ad perfectionem ac certitudinem medicinæ, quod quidem minime ea intentione a me quis dictum eſſe putet ac ſi illas geometricas figuras triangulares, quadrangulares, & ejus generis plura alia ad felicem praxin, qua talia, aliquid conferre poſſe, prætenderem; ſed ſicut in aliis ſcientiis, ita hic quoque culturam ingenii principaliter matheſis ſibi vindicat, demonſtrationibus enim ex invictis & evidentibus principiis deductis, veritatibusque iisdem ſuperſtructis mentem imbuit, viamque ad judicium de rebus etiam difficillimis ferendum pandit, quo quid medico rationali nobilius, quidve generi humano utilius excogitari poſſit, ſane non video: rectiſſime hinc a *Galeno* medicina perpetuum judicium appellatur, unde patet matheſeos ſtudium non parum ad perfectionem medicinæ conferre, hinc etiam ipſum *Hippocratem* medicorum facile principem minime ab hoc ſtudio alienum fuiſſe teſtantur ipſius literæ ad filium ſuum Theſſalum miſſæ, in quibus numerorum ſcientiam ac geometriam ſingulariter ipſi commendat.

§. III.

§. III.

Affirmamus itaque ex præmiſſis, corpus humanum eſſe nonniſi machinam avtomaticam a Deo artificioſiſſime conſtructam, in qua omnes motus omnesque mutationes quoad vitam, ſanitatem, morborum generationem atque curationem à cauſis neceſſariis & mechanicis, id eſt, æternis naturæ, motuumque legibus dependent. Quid vero machina ſit, definit *Exell. D. Praeſes in Philoſophiæ corporis humani Parte I. Cap. I. §. IX. machina*, inquit, *eſt corpus ex variis partibus magno artificis ingenio inter ſe unitis conſtructum eo conſilio, ut certos ac ordinatos motus producat*; ubi addit *in Scholio: artificium illud ſtructuræ ſive ingenioſa partium unio & coordinatio ad motum apta à recentioribus dici ſolet mechaniſmus.* Talem eſſe machinam corpus humanum, talemque ex ſtructura ejus ſequi mechanismum, ſana ratio non minus, quam experientia demonſtrat. Deprehendimus enim in corpore humano actiones, quæ ſolo motu perficiuntur, ubi nempe corpora inter ſe mutuis viribus motricibus & innatis agunt, a quarum virium æqualitate, vi ac robore, actione & preſſione, quies, ab inæquali vero loci, vel ſitus mutatio, ſive unico verbo motus, in quo totius œconomiæ vitalis cardo verſatur, dependet.

§. IV.

Aſt vero, cum quævis corpora peculiares ſuos, certos atque determinatos exerant motus atque mutationes plane diſtinctas, jure merito quæritur: a quonam principio illi motus dependeant? Fatendum equidem, principium, cauſam, ac formam eſſentialem hujus motus primi æque ac ſecundi in corporibus, in quo nempe conſiſtat proprie illa activitas ac vis agendi, qua unum corpus alteri prævalet, & quomodo motus unius alteri intimius communicetur, eſſe rem obſcuriſſimam, ſenſibusque ac rationi minus obviam. Quam ob rem non levis inde ab

omni

omni ſeculo de hac re inter philoſophos fuit controverſia: hæc enim philoſophandi ratio jam dum ex Stoicorum ſecta nonnullis præbuit occaſionem ſententiæ valde ineptæ, dum principium corporum actiuum cum Deo unum idemque habuerunt, mundumque mente præditum & intelligentem, ideoque Deum ſtatuerunt. Non multum ab hac ipſe *Seneca* receſſit *Lib. 4. de Benef. Cap. 7.* ubi dicit, nihil eſſe ſine Deo, nec Deum ſine natura, ſed idem eſſe utrumque. Horum Stoicorum infauſtiſſima in philoſophando lambebat veſtigia in præterito ſeculo *Benedictus Spinoza* ſubſtantiam cogitantem & extenſam, mentem & corpus unam eandemque rem eſſe aſſerens, Deumque cum rebus materialibus confundens, de quo vid. ejus *Tract. Theol. polit. Cap. 2.* Aſt majori cum pietate nonnulli Creatori & Enti infinito ſubſtituerunt ſpiritum quendam univerſalem creatum, tanquam Dei vicarium intimam corporum eſſentiam ingredientem, à quo tanquam principio omnes in natura mutationes deducere conabantur. Ex quorum claſſe primas tenet ipſe *Plato*, cui etiam ſubtilis ingenii ille philoſophus *Henricus Morus in ſuo Enchiridio Metaphyſico* haud obſcure aſſentitur principium aliquod hylarchicum, incorporeum, Deo ſubordinatum, totiusque mundi præſidem ac moderatorem ſtatuens.

§. V.

Aſt vero ſpeciale illud principium a quo ſpecificæ actiones in corpore humano, vita nempe, nutritio, ſenſatio, aliaque phænomena ad ſtatum hominis tam naturalem, quam p. n. pertinentia dependent, variis ab auctoribus paſſim inſignitur nominibus. Veteres nempe dicebant naturam, item animam, ut ipſe *Ariſtoteles*, *Galenus* & alii calidum innatum, ſpiritum inſitum, *Scaliger* ſapientiſſimam vim plaſticam, *Helmontius* archæum, quorſum etiam ſpectant Cl. *Dolæi* reges, quos diverſis corporis cavitatibus præfecerat. Rectius vero inter recentiores Vir

in

in rebus naturalibus ſingularis eruditionis *Robertus Boyle* in *Tractatu de Natura* philoſophari videtur, dum naturam cujuscunque corporis individualem mechaniſmum, omnis nempe mutationis principium ac cauſam appellat: Neque omnino ſine fundamentali ratione; Deus enim ſummus rerum Arbiter produxit ſubſtantias agentes, ſeu viribus activis inſtructas, quæ eſſent fontes operationum, atque effectuum in aliis, atque ſic neutiquam vel ad momentum res materiales concipi poſſe ſine vi activa i. e. niſu, ac conatu locum, & ſitum mutandi cum Illuſtri viro *Leibnitzio* exiſtimo, nihil obſtante, quod non ſemper propter obſtacula illam vim ad ſenſum noſtrum exerere corpora valeant, unde motus cauſam prorſus non extra materiam quærendam eſſe judico teſtantibus id vel ipſis experimentis chymicis, ubi ex ſola certorum ſpirituum ac oleorum commixtione talis exoritur calor ac tumultus, ut metus ſit diffractionis vitri, in quo continentur. Videntur itaque mihi plurimi recentiorum in hoc puncto a vero aberrare, dum omnem activitatem corporibus denegant, & ſic materiam per ſe inertem eſſe, omnemque motum immediate a Deo corporibus communicari ſtatuunt. Nam quid quaeſo eſt ſubſtantia mere paſſiva ſine vi innata, ſine actione, & operatione? Ens enim mere paſſivum illud eſt, quod nihil efficit, nullam virtutem exiſtendi vel durandi propriam habet: unde revera nihil eſt, & nonniſi abſtractam forte in ipſa mente, non vero ſeparatam extra eam involvit exiſtentiam.

§. VI.

Ex innata hac rerum materialium vi non facile nos amplius latere poterit verum ac genuinum omnis motus, omniumque mutationum in corporibus principium: poſita enim vi corporum innata ex modificatione, & ſtructura partium, certa quoque virium proportio emergit, ex qua originem omnis ducit mechaniſmus, nec non pro-

portionata in actione & reactione virium corporearum decens harmonia. Quod ſi jam plures materiales cauſæ ita fuerint ordinatæ ac diſpoſitæ, ut effectus fluant ideæ artificis correſpondentes, recte etiam mechaniſmus, ſed perfectior dicitur. Ita in horologiis certa ſuppoſita conſtructione variarum rotularum, & applicato determinato pondere, vel elaſticitate non poteſt alius ſequi effectus per neceſſitatem naturalem, quam ut intra horæ ſpatium horam determinatam demonſtret, id quod intendebat artifex. Sicut itaque ob motum regularem ac in certum finem ordinatum conſtruuntur machinæ; ita etiam noſtri corporis machina omnibus aliis machinis tam naturalibus, quam manu factis ſuperior unice a Deo ſummo & ſapientiſſimo corporis noſtri opifice ad certum & ſpecialem motum contexta eſt, interim non levis inter machinam κατ' ἐξοχὴν artificialem dictam & Divinam noſtri corporis notari meretur differentia. In Divinis enim modus conſtruendi longe eſt excellentior, infinitisque modis artem humanam ſuperans. Abſonum itaque eſſet dicere, Deum non excellentiorem ideam in ipſis formandis habuiſſe, quam homo artifex. Impium quoque revera eſſet, metiri infinitæ illius potentiæ vires omnibus numeris abſolutas ſecundum humanæ mentis in conſtruendis machinis umbratilem ſaltem potentiam ab infinita perfectione Divina infinitis modis depreſſam, unde facillime patet, parum mechaniſmum corporis humani ſtringere objectionem illam: quod nullum avtomatum artificiale vel ſe a corruptione præſervare, vel deſtructum propriis viribus ſe recolligere poſſit, quod quidem in machina corporis humani fieri quotidiana teſtatur experientia, unde infertur, machinam corporis humani neutiquam ex ſe hoc præſtare poſſe, ſed nobilius aliud inhabitans rationale, directorium principium neceſſario ad hoc requiri. At vero, ſicut mechaniſmus corporis humani infinitis paraſangis artificialibus eſt excellentior: ita etiam effectus

ejus mechaniſmi debet eſſe excellentior, ſcopoque ac fini artificis ſublimiori reſpondens, unde neque mirum, neque rationi ullo modo contrarium videtur a perfectiore machina perfectiores etiam reſultare effectus. Denique huc facit etiam notabilis illa differentia inter artificialem & divinam machinam, quod in illa idem plerumque & ſimplex modus ſit operandi, in hac vero variet illa operatio, cujus ratio non alia eſt, quam quod in humanis machinis ſemper una eademque diſpoſitio permaneat cauſalis, ut in horologiis, machinis hydraulicis & hydraulico-pnevmaticis, in divinis vero varient cauſæ. Nemo enim ignorat, externas cauſas, & inter has præcipue aerem, ætherem & alimenta cujuscunque generis varie diſponere & afficere machinam humani corporis ejusque ex mechaniſmo reſultantes functiones.

§. VII.

Ultro equidem concedimus, machinæ corporis noſtri inſitum eſſe excellentius quoddam principium ſentiendi & ratiocinandi facultate præditum, mentem nempe, ſive animam rationalem: largimur etiam hanc animam facultatem habere a Deo conceſſam in certas corporis partes certo ſenſu agendi, functionesque nonnullas ac motus hujus machinæ modificandi: præeſſe quoque actionibus ſpontaneis a veteribus animales appellatis: item pervertere motus vitales æque ac naturales, cujus manifeſtum videmus exemplum in adfectibus animi, quos univerſi corporis partes mirifice agitare ac commovere quotidie experimur vel ſolo gravidarum exemplo, in quibus perverſa imaginatio quam mirificos fœtui inferat characteres, in vulgus notum eſt, quæ quidem actiones quomodo in corpore ab anima fiant & ab ipſa dependeant; num per influxum phyſicũ juxta ſcholaſticos & nonnullos recentiores; an per cauſas occaſionales ſecundum *Carteſium*; an vero per harmoniam a Deo præſtabilitam ſecundũ Illuſtrem *Leibnitzium* penitiꝰ hic

inquirere noſtri non eſt inſtituti, nec ideo cuiquam hac de materia potius ad metaphyſicam, quam medicinam ſpectante litem movere volumus. Sufficit ad ſcopum medicum, hæc ita fieri, licet modus, qua ratione hæc fiant, nos majorem partem adhuc lateat. Conſtanter itaque ex his aſſerimus, vitam, ſanitatem, nutritionem, actum ſecretionum, atque excretionum, ſanguinis & humorum circulationem, motum partium muſculoſarum involuntarium, morborum denique curationes, quæ naturæ vulgo adſcribuntur, alioſque ad finem certo reſpecto ſalutarem tendentes motus mere mechanice a cauſis mechanicis & phyſicis citra ullum neceſſarium animæ rationalis concurſum dependere.

§. VIII.

Præmiſſis itaque iis, quæ in genere ad notitiam medicinæ mechanicæ pertinere videbantur, inſtituti noſtri ratio poſtulat, ut penitius, quo jure medicina *Hippocratis* a nobis mechanica audiat, inveſtigemus. Ubi quidem in anteceſſum monendum duximus, minime nobis in animo eſſe *Hippocrati*, alioquin medicorum merito principi, omnia ea, quibus hodierna excellit medicina mechanica, quæque poſt longa ſecula ſolertius enucleata vel inventa ſunt, unice adſcribere. Licet enim Divi hujus Senis de medicina mechanica merita vel ſubticere, vel penitus negligenter habere maximam ſane ſpiraret ingratitudinem: ita etiam omnia ea, quæcunque hodierna in ſcientiis felicior ætas indefeſſo labore per varia experimenta atque obſervationes in medicinam contulit, unice ipſi tribuere non otioſum magis, quam odioſum cenſeri merito poſſet. Mediam itaque ingredimur viam ea ſine fuco prolaturi, quorum teſtimonia in monumentis ſuis Venerandus Senex contemplanda reliquit.

§. IX.

Non eſt, cur me in laudes magni illius Viri *Hippocratis* nimium hic diffundam, dum plurimi jam ſatis ſuperque

hoc

hoc ipſum præſtitere, majora etiam ſunt ejus in artem medicam merita, quam ut meo aliquali teſtimonio vel depingi, vel adumbrari poſſint; hoc tamen ſine injuria celeberrimorum in arte medica virorum tuto dixerim: *Hippocratem* eſſe eum, qui de medicina præ cæteris immortalem reportarit laudem, luculenta ad poſteritatem ſuæ peritiæ atque ſolertiæ in Operibus ſuis transmittens teſtimonia, ita ut nullus facile ex tanto eruditorum numero hactenus repertus fuerit, qui non ipſum vel actu ſectetur, vel non ſaltem de ipſo nominari velit, ſummisque eum evehat laudibus. Merito hic ex recentioribus memorandus venit Celeberr. *Baglivus*, qui tantopere *Hippocratem* æſtimat, ut totus in eo eſſe videatur, quomodo omnibus *Hippocratis* imitationem inculcaret, de quo teſtantur ejus verba in *Animadverſionibus ſuis in Practicen novam* §. 1. *ego*, inquit, *miſſis cæteris libris totum me Hippocratis ſtudio tradidi, nec ſine admiratione deprehendi doctrinæ illius veritatem, tanquam ex tripode prodeuntem.* Et ibidem paulo poſt ait, *hæ ſunt deliciæ Hippocraticæ, Tyrones mei, quarum epulis ſoli fruuntur & ſaturantur, quibus diſcendi ſtudium eſt ab uno Hippocrate, cujus quidem quælibet ſententia veluti ſenatus conſultum litem componit in arduis morborum curationibus.* Similiter in § 11. *Tyrones medici perpetuum vos hortor Hippocratis ſtudium, ſolus enim oſtendere potuit, quid ſit ſapere, & cum laude in curandis ægris verſari.* In eandem *Duretus* deſcendit ſententiam, dum ait: *Fremant licet omnes, dicam tamen, quod ſentio, majorem ſcientiæ & praxeos ubertatem comparari a ſtudioſo Hippocratis uno die, quam ab ipſis pragmaticis uno ſeculo.* Eximia ſunt quæ Profeſſor quidam Regius Pariſienſis *Nicolaus Andry* in *Epiſtola quadam ad Baglivum data* ſcribit: *tanti*, inquit, *eſt apud me Hippocratis nomen, ut, cum de Tullio audiam Quintilianum, cum dicit: ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero placebit, idem de Hippocrate proferre & in hæc verba ſæpe mihi contingat erumpere: ille ſe in re medica*

pro-

profeciſſe ſciat, cui Hippocrates valde placebit. Neque omnino ſine prægnanti ratione viros hos doctisſimos illota quaſi manu in tantas *Hipprocratis* laudes provolaſſe quisquam ſuſpicabitur. Quodſi enim accuratius perpendamus, vix omnium ſeculorum medicos tot in morbis phænomena, ne junctis quidem operis, deſcripſiſſe deprehendemus, quot nobis reliquit magnus *Hippocrates.* Verum enimvero licet hæc omnia de ipſo dicta nihil præter veritatem ſpirent, abſurdum tamen foret, ita huc convertere velle ac dicere, quod omnia ea, quæ vera ſunt nosque meliora dies docuit, exhauſerit atque abſolverit. Aſt neminem excuſationi illius locum denegare exiſtimo, ſi debite mente perpenderit infelicem illius ævi ſtatum propter philoſophiæ naturalis atque experimentorum penuriam: ſi quidem nihil in ſui initio perfectum eſſe ex univerſæ naturæ teſtimonio recte monet philoſophus. *Seneca Epiſt. 64.* inquit, *multa egerint, qui ante nos fuerint, ſed non peregerunt: ſuſcipiendi tamen ſunt; multum adhuc reſtat operis, multumque reſtabit, nec ulli nato poſt mille ſecula præcludetur occaſio aliquid adhuc adjiciendi.* Ut itaque me brevibus expediam, dico: *Hippocratem* medicinæ parentem minime aliam profeſſum fuiſſe medicinam, quam mechanicam, ac proinde latere univerſam medicinam mechanicam in ejusdem operibus, licet non in eadem forma & ordine, uti hodie eandem conſpicimus, certum tamen, adeſſe talia mechaniſmi ſeminia ac principia, ut, ſi quis philoſophia recentiorum mechanica imbutus ad ſolidum rationis calculum ejus ſcripta revocaverit, haud difficulter eadem inde eruere *poſſit.*

§. X.

Corpus humanum eſſe machinam ſummo artificio divino perfectam (cujus proprietas ac eſſentia in eo poſita eſt, ut parte una affecta ſtatim & altera patiatur) agnoviſſe jam olim Hippocratem, non obſcure colligi poteſt ex loco

qui

qui extat *Lib. de Locis in Homine* §. 3. *ſi quis minimam corporis partem malo afficere velit, totum corpus affectionem ſentiet, qualiscunque tandem ea fuerit, propterea quod minima corporis pars ea habet, quæcunque & maxima.* Pervidit nempe ſapientiſſimus Senex, nihil machinæ magis eſſe proprium, quam harmoniam partium inter ſe, ita, ut quicquid uni vel minimæ parti quoad ſtructuram læſionem infert, illud etiam reliquis vitium affricet. Huc locus etiam referri meretur, qui extat *Lib. I. de Diæta* §. 7. ubi per ſimilitudinem conatur auctor demonſtrare corporis mechaniſmum, cum dicit: *ſecant homines lignum per ſerram, alter trahit, alter protrudit, idem autem hoc faciunt & minus facientes, plus laborant ac faciunt, ſic & hominis natura aliud protrudit, aliud trahit, aliud dat, aliud accipit, & alii dati ab alio accipit, & alii quidem tanto plus dat, ab alio vero, nihil minus accipit*, ubi auctor expreſſe naturam artificibus mechanicis aſſimilat; per naturam vero minime immateriale aliquod principium, ſed potius ex elementis conflatam temperaturam vult intelligi. Notatu etiam dignus eſt locus auctoris *Lib. de Aliment.* §. 4. ubi in compendio quaſi ideam mechaniſmi in corpore tradit, inquiens: *confluxus unus, conſpiratio una, conſentientia omnia.* Conferri etiam in hanc rem optimo jure meretur *Lib. de Veter. Med.* §. 39. 40. 41. ubi prolixe mechaniſmum corporis humani inculcat, quæ propter prolixitatem huc afferre incommodum viſum eſt, ideoque ea legenda B. L. committimus.

§. XI.

His circa mechaniſmum humani corporis pertractatis ordo nos ducit ad conſiderationem vitæ, quomodo nempe hæc a cauſis mere mechanicis dependeat, quantumque illæ ipſæ Hippocrati noſtro cognitæ fuerint. Vitam itaque cum *Excell. D. Præſide* definio, quod ſit motus progreſſivus circularis ſanguinis & humorum ab impulſu cordis & arteriarum, nec non elatere fibrarum dependens, &

cor-

corpus corruptibile ab omni corruptione mediante excretione vindicans. Definitionem hanc eſſe genuinam & realem, non opus eſt multis è longinquo petitis comprobare rationibus: teſtatur enim experientia, motu hoc ſanguinis progreſſivo præſente adeſſe etiam vitam, eo ipſo vero in toto corpore extincto illico ſenſuum ac rationis uſum cum ipſa vita perire corpusque in putredinem abire. Formale itaque vitæ non in conſervatione mixti a putredine, utpote quæ nonniſi conſequens ipſius motus eſt, ſed directe in ipſo motu inteſtino & progreſſivo conſiſtere judicamus, quod vulgaria teſtantur curioſorum experimenta in animantibus inſtituta, quæ, etiamſi nulla amplius in illis percipiatur vita, inflato in ductum thoracicum vel thoracem aere ad vitam mox redeunt cordis motu reſtituto, quale experimentum etiam adfert Celeb. *Baglivus in Libro de Fibra motrice pag. 294.* neque etiam dubito in hominibus jam actu mortuis tale experimentum ſuccedere certa encheireſi adhibita, ſi modo vaſa deſtructa vel obſtructa partesque ſolidæ nimium rigentes non obſtent, quominus motus propagari poſſit ad partes, quod etiam actu experimento comprobatum eſſe Cl. *Brunnerus in Tractatu de Glandulis Duodeni* notabili exemplo teſtatur.

§. XII.

Cum itaque motus hic ſanguinis in circulum actus tam nobile præſtet in corpore humano officium, non ſine ratione quæritur, undenam ille motus, & a quo principio deducendus ſit? ſicuti motum in genere non extra corpus ex aliquo immateriali principio, ſed ex ipſo corporum mechaniſmo deducendum eſſe ſupra fuſius demonſtrauimus: ita hic quoque in ſpecie idem repetimus aſſerentes, totam œconomiam vitalem, quæ potiſſimum motibus ſecretoriis & excretoriis adminiſtratur, nonniſi ab artificioſiſſima humani corporis ſtructura & actione ſolidorum in fluida, & fluidorum in ſolida, nec non debita proportione ac temperie

rie

rie humorum dependere ; contemplantes enim humani corporis interiora, deprehendimus omnino motuum inſtrumenta, quibus partes fluidæ impelluntur & agitantur, nempe fibras maxime & muſculos vi activa præditos. Jamque in corpore humano excitato ſemel a partibus prolificis ſpermatis elaſtico motu in ſolidis & fluidis fœtus partibus ob æquilibrium, quod fluida inter & ſolida intercedit, nec non ob continuum occurſum fluidorum in ſolida, & ſolidorum in fluida niſum conatumque ſuum ſemel inceptum dictus elater præfatis in partibus perpetuat, maxime vero in ſolidis, majori reſiſtentia præditis, quæ peculiari compage ad perpetuandum elaterem, eumque aliis imprimendum prædita ſunt, ſicut eſt cor, & dura meninx. Non parum ad huius motus cauſam inveſtigandam confert quoque fluidi nervei conſideratio. Talis enim eſt fibrarum muſculoſarum conſtructio, ut irrigatæ tenuiſſimo aëreo-æthereo-elaſticæ indolis liquido in juſto motu ſe conſervent contrahantque, cujus contractionis vigore ac robore inſtar emboli liquida contenta propelluntur motumque, Græcis ſyſtolen dictum, conſtituunt: alterum vero motum, Græcis itidem diaſtolen nuncupatum, qui priorem ex neceſſitate quadam ſubſequitur, atque a copia & impetu ſanguinis in partes muſculoſas illabentis concitatur, poſt ſe relinquunt. Itaque fluidum nerveum fibrarum contractionem, dilatationem vero earundem ſanguinis in vicinas partes appulſus efficit. Notandum itaque, quod ſyſtole ſemper ſit cauſa diaſtoles, & diaſtole rurſus cauſa fiat ſyſtoles, ut hinc continuus fiat motus, quemadmodum hanc materiam ſolidis argumentis deduxit *Excell. D. Præſes in Tom. I. Med. ration.* Et hac ratione facile intelligi poſſe exiſtimo *Hippocratem*, qui hominem circulum ſcriptum nominabat *de Locis in Hom.* §. 1. dicens: *mihi quidem videtur principium corporis nullum eſſe; ſed omnia ſimiliter principium, & omnia finis: circulo enim ſcripto principium non reperitur.*

 §. XIII.

§. XIII.

Ad continuandum hunc vitalem cordis fibrarumque muſculoſarum motum merito etiam in conſiderationem venit mirabilis illa cordis cum meninge, hujusque cum illo mutua conſenſio, ex qua harmonia inter cor & cerebrum petenda eſt ratio, cur, ſi dura vel pia meninx gravibus morbis laboret, cor etiam trahatur in afflictionis communionem ejusdemque indicia in pulſu oſtendat. Sic in vigore febrium pulſus contrahi obſervamus, in variis capitis morbis, & variis animi operationibus, quæ in cerebro fiunt, varie quoque omnibus momentis alterari pulſum conſpicimus. Ceterum neque ultimum præbet momentum ad promotionem motuum vitalium æque ac naturalium atmosphæræ manifeſta in corpus humanum potentia, quæ preſſione ſua in pulmonibus ſanguinis curſum ſummopere promovet & ita cor adjuvat, ut exigua fere vi poſſit ſanguinem e ſuis ſinibus ad remota quæque ſpatia prolicere, quod vulgari experimento manifeſtum fit: ſi nempe animal quoddam vacuo imponatur aërque moderatus ſubtrahatur, nihil certius, quam mors ſubſequitur, admiſſo vero de novo aëre vita, motus, viresque illico reſtituuntur. Ex quibus unicuique ſecundum rectam rationem philoſophanti facile patet, id, quod cor aliasque ſolidas partes movet viresque iis ac vigorem conciliat, totamque œconomiam vitalem abſolvit, a ſolis materialibus cauſis dependere, neque penitus neceſſarium eſſe concurſum entis cujusdam, quod notitia rerum intima, perceptione, multo minus, quod dirigendi motus facultate gaudeat in corpore noſtro.

§. XIV.

Ex notione jam illorum, quæ de ſummo mechaniſmi in ſtructura corporis humani reconditi artificio diximus, judicare promtiſſimum erit per naturam humanam (quæ ſecundum *Hippocratem* omnis ſermonis ſeu ratiocinii in me-

medicina fundamentum eſt.) minime innui intelligens quoddam principium internum, quod ex notitia innata, intentione & directione ad certos fines agat, multo minus animam rationalem, quæ earum rerum corporearum plane non eſt conſcia. Rectius itaque per naturam ſenſu medico ſumtam intelligimus ordinatos ad certos fines à ſummo & divino Architecto motus ex ſapienti ſtructura partium ſolidarum & diſpoſitione, temperie, ac proportione, item potentia motrice fluidarum dependentes. Hanc fuiſſe mentem de natura humana clarorum in medicina virorum antiquiorum æque ac recentiorum ipſiusque auctoris noſtri *Hippocratis* luculenta comprobant teſtimonia. Tacemus hic *Platonem* naturam artem diuinam in materia dicentem; tacemus *Aſclepiadem* teſte *Cœlio Aureliano* naturam nonniſi corpus ejusque motum aſſerentem; ſilentio etiam involvimus plures alios antiquos, quorum ſeriem hic texere poſſem numeroſiſſimam, ſimiliter de natura differentes, ſolusque nobis ex veteribus ſufficiat *Hippocrates*. Ex recentioribus eximia ſunt, quæ in hanc rem habet Cl. *Baglivus Prax. Med. Lib. 2. Cap. 1. ego*, inquit, *naturæ nomine non intelligo ſapiens quoddam phantaſma, quæcunque vagans & conſilio ſingula dirigens, ſed complexum quendam generalem cauſarum naturalium; quæ licet conſilio deſtituantur, effectus tamen ſuos pariunt juxta leges a ſummo conditore inditas, atque ita ordinate, ut quaſi ſummo regi conſilio videantur*. Idem ſentit etiam *D. Sydenham. Sect. 2. de Morbis Acutis pag. 158.* dicens: *ego, quoties naturam nomino, toties cauſarum naturalium complexum quendam ſignificari volo, quæ quidem cauſæ, brutæ licet, atque omni conſilio deſtitutæ, non tamen ſine conſilio ſummo reguntur, dum ſuas quæque operationes edunt, ſuosque effectus exequuntur.* Hanc eandem ſententiam ipſum *Hippocratem* foviſſe expreſſe teſtatur *Lib. I. de Diæta §. 6.* ubi hæc extant: *corpora, quæ fa-*

ciunt, non ſciunt, quæ vero faciunt, ſcire ſibi videntur, & quæ vident, non cognoſcunt; attamen omnia in ipſis fiunt per divinam neceſſitatem & quæ volunt, & quæ non volunt: accedentibus vero illis huc, his vero illuc, & inter ſe permixtis unumquodque deſtinatum fatum explet & ad majus & ad minus. Sic etiam *Lib. de Alimento* indoctas animantium naturas vocat, id eſt, non conſilio, neque delectu agentes, ſed profecto quaſi edoctæ operantur; per naturam vero hanc licet *Hippocrates*, juxta mentem *Galeni*, intelligat temperaturam ex calidi, frigidi, humidi, ac ſicci confuſione ac mixtione genitam: hoc tamen pro ſcopo noſtro ſufficit, illum non aliud per naturam, quam complexum cauſarum corporearum intellexiſſe.

§. XV.

Aſt fortasſis objiciet hic aliquis: quo jure queat adſeri, quod *Hippocrates* per naturam intellexerit eum, quem nos volumus, corporis mechaniſmum, cum tamen notitia circuli ſanguinis deſtitutus fuerit, ſine qua verus de natura corporis mechanica, imo de œconomia totius corporis conceptus formari neutiquam poſſit. Novi equidem plures etiam doctiſſimos inter ſe hac de re diſceptare, utrum nempe circulus ſangvinis magno *Hippocrati* fuerit cognitus, an vero primum ſit inventum ſagaciſſimi Harvæi? verum *Hippocratem* hunc circulum ſangvinis minime latuiſſe, facile ex ejus monumentis eruitur. Celebris eſt locus, quem auctor habet *Lib. de Aliment. §. IV. alimentum*, inquit, *in pilos & ungves extimamque ſuperficiem ab internis partibus extimaque ſuperficie ad interna redit.* Hiſce ex verbis manifeſto concludere licet, minime *Hippocrati* circulum ſangvinis ignotum fuiſſe. Quomodo enim, quæſo, alimentum (quo nomine ſangvinem intelligit) in extimas uſque corporis partes fertur, & ab externis ad interna redit ſine circu-

lari

lari ſangvinis motu. Pergit auctor porro ibidem dicens: *principium magnum ad extremam partem pervenit; ex parte extrema ad magnum principium redit*; ubi per principium magnum in ſenſu *priori* ſangvis dubio procul intelligendus eſt, principium ſcilicet nutritionis præcipuum, in ſenſu ſecundo vero cor, principium ſcilicet vitæ, & certo ſenſu primum movens, & ultimum moriens, ad quod ab externis partibus ſangvis refluit. Licet itaque auctor non expreſſe dicat ſangvinis impulſum per arterias, reditum vero per venas fieri, hoc tamen ejus cognitioni parum aut nihil præjudicat. Meretur etiam in hanc rem notari locus, qui extat in *Hippocr. Lib. I. de Diæta* §. 32. *Tardiore exiſtente circuitu ſenſus paulatim allabuntur, & qui acuti exiſtunt, parum commiſcentur propter circuitus tarditatem. Similis extat locus Libro de Flatibus* §. 13. *ſangvis enim ipſe natura calidus exiſtens vi coactus per anguſtam viam celerrime tranſire non poteſt, cum multa impedimento ſint obſtacula & oppilationes, quapropter etiam pulſus fiunt circa tempora.* Idem *ibid.* §. 21. *prohibet*, inquit, *ſangvinis curſum, atque alio quidem loco conſiſtit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius.* It. *Lib. de Sanitate Tuenda ad Mæcen. per omnia viſcera venæ currunt, quæ ſangvinem vehunt*, ex quibus huc omnino meridiana clarius patet, noſtro *Hippocrati* circulum ſangvinis probe cognitum fuiſſe. Quod ſi vero ratiocinari velimus (ſicut & merito fit) a ſuppreſſione, aut inhibitione motus, ut ſtare ſangvis quaſi videatur, habemus expreſſum locum *Popularium lib. VI. Sectione 7. n. 49.* ἅιματος φλεβῶντος ϛάσιες λειποθυμίη. i. e. *ſangvinis venarum ſuppreſſiones faciunt animi deliquium.* Quod ſi vero a ſpirituum motu ac radiatione, evidens eſt locus *Lib. de Morbo Sacro* §. 6. Non enim poſſibile eſt ſpiritum ſtare, ſed procedit ſurſum ac deorſum. Plura etiam ſunt loca, quæ ſangvinis circulum auctori noſtro cognitum fuiſſe certo evincunt,

ut ſunt *Lib. de Inſomniis* §. 8. Item *Lib. 2. de Morbis* §. 8. quæ fuſius hic recenſere inſtituti ratio non permittit.

§. XVI.

Porro auctorem noſtrum in hoc circulo ſangvinis vitam conſtituiſſe, ſangvinemque pro vitæ theſauro habuiſſe, non obſcura in ſcriptis ſuis evincunt teſtimonia. Legi hac de re meretur totus liber *Hippocratis de Corde*, ubi egregie & ſatis mechanice vitam, in quo conſiſtat, deſcribit. Inter cætera aurea ſunt verba §. 5. *hi fontes ſunt humanæ naturæ, & hi flumina ſunt, quibus totum corpus irrigatur, atque hi etiam vitam homini conferunt, &, ubi reſiccati fuerint, homo moritur; item Lib. 2. de Morbis, §. 8. dum ſangvis non movetur, fieri non poteſt, ut non etiam corpus quieſcat ac torpeat, &, ſi frigiditas ac congelatio augeſcant, penitus congelaſcit, ac perfrigeratur homo & moritur.* Huc etiam faciunt verba autoris *l.c.* §. 8. *mens hominis in ſiniſtro ventriculo cordis inſita eſt, & reliquæ animæ imperat. Nutritur autem neque cibis, neque potibus a ventre, ſed pura, & illuſtri ſubſtantia ex ſangvinis diſcretione nata*; ubi notandum, quod veteres magnam vim caloris ad ſuſtentandam vitam deprehenderint, hinc etiam ſtatuebant, principium vitæ cauſamque omnium functionum in animantibus θερμὸν illud ſubſtantiale & ἔμφυτον, quod in corde reſidere credebant, ſicut hoc patet ex loco, qui eſt Princip. §. 7. *calidum plurimum in venis ac corde ineſt, & propterea ſpiritum cor trahit, utpote quod omnium intra hominem calidiſſimum exiſtat*, & hinc animam morientem igneæ indolis eſſe ſtatuebant, unde *Hippocr. Lib. 1. de Diæta.* ignem omnia per omnia movere dixit. Hæc vero anima veterum, ut etiam ipſius *Hippocratis* calidum innatum aut ſpiritus impetum faciens non aliud dubio procul eſt, quam ſangvinis pars ſubtiliſſima magna potentia elaſtica donata a calida ætheris materia ſubtiliſata, hinc etiam auctor ſtatuit, hanc materiam pura & illuſtri ſangvinis ſubſtantia nutriri, quod vero per animam

mam nequaquam materiæ expers,& rationis particeps aliquod principium intelligat, patet ex loco *Epidem. lib. VI.* ubi hominis animam ſemper produci, id eſt, vegetari ad mortem uſque ſtatuit. Egregius etiam eſt locus *Lib. de Sanitate Tuenda ad Mæcen.* §. 2. *calore continetur anima, qua vivimus*, id eſt, qua vivi ſentimus. Et ibidem: *humidus eſt ſanguis, quo alitur vita, per omnia enim viſcera venæ currunt, quæ ſanguinem vehunt; ſanguis animam, anima vitam ſuſtinet.* Aſt ne gratis etiam fluidi nervei, ſeu ſpirituum animalium concurſum ad motus vitales ſupponere videamur, quia rationes pro ea militantes hic adferre ſtrictiores diſſertationis noſtræ limites non permittunt, pro ratione inſtituti ſuffecerit auctoris teſtimonium in hanc rem allegare. Egregie *Hippocrates* de generatione hujus fluidi nervei ejusque functione differit *Lib. de Morbo Sacro* §. 8. 16. 17. inter cætera memorabilia ſunt, quæ habet §. 17. *Et propterea judico, cerebrum vim plurimam in homine habere. Hoc enim eſt nobis eorum, quæ ab aëre fiunt, interpres, ſi ſanum fuerit, ſapientiam autem ipſi exhibet aër. Quum enim homo ſpiritum in ſeipſum attraxerit, primum quidem ad cerebrum pervenit, & ſic ad reliquum corpus aër diſpergitur, relinquens in cerebro ſuum ipſius vigorem, & quicquid prudens, & ſapientia præditum fuerit.* Ubi notandum, quod per aërem hoc loco non intelligi debeat craſſior ejus ſubſtantia, ſed potius, quod in illa continetur, agiliſſimum & puriſſimum elementum, quod ætheris nomine venit, quod caloris fons eſt, robur, motum atque vigorem fluidis & ſolidis corporis noſtri partibus adfert.

§. XVII.

Perſpectis itaque iis, quæ ad vitæ ejusque cauſarum conſiderationem mechanicam pertinere videbantur, ordo nos ducit ad ſanitatis morborumque cauſarum mechanicarum inveſtigationem, ad quod etiam præſtandum nul-

la alia nobis, quam mechanica ſufficiunt principia, materia nempe & motus: nulla enim mutatio niſi per motum concipi poteſt, motus vero nonniſi materiæ eſt affectio, unde videre eſt ad demonſtrationem tam naturalis, quam præternaturalis ſtatus humani corporis non alia, quam mechanica ſuppetere principia. Sanitatem vero definimus, quod ſit integritas functionum vivi & animati corporis dependens a convenienti proportione motuum fluidorum ad ſolida & ſolidorum ad fluida, unde patet, morbum, qui ſanitati eſt oppoſitus, non aliud eſſe, quam læſionem dictarum functionum à turbata motuum proportione originem trahentem, quas definitiones ſuis gaudere veritatibus probatur exinde, quod ſanguinis motu per univerſi corporis partes moderato ac æquabili exiſtente animadvertamus omnes corporis functiones recte ſe habere, quo vero motu æquabili ſublato illico etiam ſanitas labefactatur. Sciendum itaque in anteceſſum eſt, maximam ſolidis vim ineſſe, quæ, ne ulterius, quam par eſt, intenderetur, temperari certo liquidorum libramine debuit, quod etiam factum eſt. Æternæ enim motuum leges nos docent, corpus in motu poſitum tantum de ſuo motu amittere, quantum imprimit in illud, in quod incurrit, ut videre eſt apud *Borellum in Lib. de vi percuſſionis*, ex quo conſtat perpetuam in natura dari actionem corporum & reactionem, ſive in corpore humano mutuam dari ſolidorum in fluida, & fluidorum in ſolida actionem & reactionem, quæ, ſi talem proportionem habeant, ut moderato & libero impetu ac motu fluida per minimos tubulos ferantur, ſanitatis ratio perfecte inventa eſt.

§. XVIII.

Cum itaque ſanitas in dicta motuum proportione conſiſtat, facile patet, nutante hac harmonia læſionem & turbationem functionis corporis noſtri, ſive morbum illico ſubſequi, intenſior enim factus ſolidorum elater, atque fibrarum impulſus ſpaſmum inducit, quo vaſa conſtringun-

tur

tur, fluidorum liber motus intercipitur, hincque in vaſis capillaribus ſanguinis mora lentor & ſtagnatio preſſo pede ſequuntur, unde plurimorum morborum phalanges originem ſuam trahunt. Hanc rem manifeſto evincit hypochondriacorum & hyſtericorum malorum natura, quorum formalitas nonniſi in motibus ſpaſmodicis & inde dependente inæqualitate circuli ſanguinis conſiſtit, tamque multiformis ſymptomatum facies ex alterna partium ſpaſmodica corrugatione & relaxatione, verbo: a proportione motus deſtructa, viriumque abolitione deriuari debet. Maxime notabilis etiam eſt mutua cordis cum cerebro conſenſio, quæ ſenſus motusque rationem ſubminiſtrat, ita, ut, ſi cordis vigor & impetus ſuperet meningum reſiſtentiam, oriatur ſtatim in capite turbatio & confuſio. Quodſi vero contingat, duram matrem fortiori textura præditam eſſe, motuique cordis quodammodo prævalere mutato inter hæc duo mobilia æquilibrio & proportione, cor debilius vehementioribus duræ matris preſſionibus cedet, ideoque tales homines acutos, ut pl. ſenſus habere ſolent, & ob quamcunque mentis agitationem levemque affectum maximis pulſuum turbationibus ſubjacent. Hac de cauſa etiam videmus in acutis affectibus, quando nimirum criſpatur dura meninx, oriri vigilias continuas, quibus ſæpe etiam ſupervenit delirium ac delirio lethargus. Ita etiam mania, quoniam duræ matris elater ad extremum quaſi gradum excrevit, violentos motus in partibus excitat, ut eo morbo correpti adeo ſint validi, ut humanas prorſus vires excedere videantur.

§. XIX.

Poſita ſic formalitate morborum, quam in æquilibrii ſolidorum ad fluida ſublatione conſiſtere diximus, proximum eſt, ut etiam in cauſas hujus æquilibrii ſublati paucis ſaltem inquiramus; quasquidem commode ſecundũ mentem *Excell. Dn. Præſidis* ad duas referri poſſe claſſes merito cen-

ſemus, ſunt enim vel materiales, vel immateriales, has ſolo actu ideali anima producit, animique affectus audiunt; illæ vero a cauſis variis materialibus ſubalternis dependent; inter quas merito primas tenent venena ſeu ſint extrinſecus aſſumta, ſeu intra corpus genita, plethora, ſeu nimia ſangvinis abundantia, cacochymia ſeu humorum impuritas; res præterea naturales & non naturales, a quibus omnibus morbos in corpore humano pure mechanice vel immediate, vel mediate dependere, niſi inſtituti noſtri ratio arctioribus nos circumſcriberet limitibus, juxta ſeriem demonſtrare res eſſet facillima: ubi tamen merito monendum duximus, animi quidem affectus nos ad principales morborum cauſas retuliſſe (quod forte nonnullis mechaniſmo contrarium videbitur) ultroque nos concedere, ſicut jam ſupra monuimus, animam motus vitales turbare, ac pervertere poſſe, ac proinde ad principales morborum cauſas rite annumerari debere; neutiquam tamen inde ſequitur, omnes motuum cauſas in corpore ab anima dependere, neque hoc quicquam mechaniſmo humani corporis præjudicat, quamprimum enim illa immaterialis, libere agens cauſa, nempe anima corpus afficit, totum id, quod producit, nonniſi corporeum eſt, adeoque legibus mechanicis obediens. Nil itaque refert, cauſam mutationis non eſſe mechanicam, cum hac inſuper habita effectum, qui eſt corporeus, cognoſcere, excutere atque dirigere mechanico detur medico, quod omnino pro ſcopo medici ſufficit, non enim medico, qua medico in cauſam illam immaterialem in ſanandis morbis quidquam agendi data eſt potentia, ſed ibi potius remedium vel ex Verbo Dei vel ex philoſophia morali in componendis nempe affectibus rectius deducitur, ſicut inter hanc doctrinam, & medicinam amicabilem dari nexum ultro concedimus, de qua re meretur etiam legi *Diſſertatio Excell. Dn. Alberti Præcepto-*

ceptoris mei ætatem devenerandi de Medicinæ, & Doctrinæ Moralis nexu.

§. XX.

Porro jam ſequitur pro ſcopo noſtro, ut demonſtremus, auctorem noſtrum *Hippocratem* easdem, quas præmiſimus, ſanitatis ac morborum, ac proinde non alias, quam mechanicas agnoviſſe cauſſas, quod quidem ex ejus ſcriptis perquam facile præſtari poſſe exiſtimo. Totus enim in Operibus ſuis Venerandus Senex in eo eſt, ut inculcet, proportionem, temperiem, moderationem, æquilibrium in motibus, item in materia mobili proportionem in quantitate, & mixtione pro tuenda ſanitate ſervari debere, contra ab inæqualitate motuum & intemperie ac mutata proportione humorum turbationes functionum in toto corpore fieri, atque ex eodem fundamento plurimorum morborum ac ſymptomatum originem dependere mechanice demonſtrare conatur. In horum confirmationem legi præclara poſſunt, quæ auctor habet *Lib. de Natura Humana* §. 5. 6. *homo, inquit, conſtat ex ſicco, humido, calido & frigido, hincque ſangvinem & pituitam, & bilem duplicem, flavam & nigricantem habet, & ſanus maxime eſt, ubi temperamentum hæc inter ſe habuerunt moderatum, tum facultate, tum copia, & ubi maxime fuerint permixta, ægrotat autem, quum horum quod minus, aut amplius fuerit, aut ſeparatur in corpore, & non fuerit reliquis omnibus contemperatum.* Similis huic locus eſt *de Priſca Medic.* §. 24. ubi hæc extant: *ineſt in homine & amarum, & ſalſum, & dulce, & acidum, & fluidum, & alia infinita omnigenas facultates habentia. Atque hæc quidem mixta & inter ſe contemperata, neque conſpicua ſunt, neque hominem lædunt: Ubi vero quid horum ſecretum fuerit, tunc & conſpicuum eſt & hominem lædit.* Ex his locis clare apparet, gravisſimum noſtrum auctorem ſanitatis cauſam in temperata mixtione partium ſanguinem conſtituentium poſuiſſe, neque omnino ſine ratione, flui-

dorum enim ratione quantitatis & mixtionis debita conſtitutio cauſa eſt motuum, qui fiunt cum debita proportione in animantium corporibus; ſolida enim nonniſi per fluida moventur: ſimili ratione morborum cauſas idem auctor primario quærit in mutata illa & præternaturali mixtione & craſi partium, quæ ſanguinem conſtituunt; ſic etiam egregie ab inæqualitate circuli ſanguinis plurimos morbos mechanice deducere videtur, quando flatibus, qui noſtro ſenſu nonniſi ſpaſmi ſunt, eorum geneſin adſcribit, ut hoc videre eſt Lib. 1. de Flatibus §. 21. *cum*, inquit, *in craſſiores, & pleniores ſanguine venas aër prodierit progreſſusque diutius maneat, prohibet ſanguinis curſum, atque alio quidem loco conſiſtit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius. Qua ſane inæqualitate tranſitus ſanguinis per corpus facta omnigenæ inæqualitates per omne corpus contingunt, unde totius corporis ſubverſiones fiunt.*

§. XXI.

Ad conſervandam vero ſanguinis temperiem & ratione quantitatis proportionem utique res a medicis non naturales dictæ multum conferunt, ſiquidem certum eſt, quod ex iis vivamus, ægrotemus, ſani ſimus & moriamur. Temperiem igitur ſanguinis & debitam proportionem temperatus harum rerum uſus tam ratione quantitatis, quam qualitatis conſervat; Atque in eo jam totus eſt noſter *Hippocrates*, ut ad ſanitatis tutelam moderatum uſum ciborum, potus, veneris, aëris, quietis, ſomni quoque & vigiliarũ commendet, ſiquidem *Epidem; Libr. VI. S. VI. §. 6. ait; labor, cibus, potus, ſomnus, venus, omnia mediocria.* Elegans quoque hanc in rem extat locus *Libr. I. de Diæta* §. 8. *cum inventa fuerit ciborum menſura & laborum ad unamquamque naturam numerus, ita ut exceſſus neque ſupra neque infra modum fiat, inventa ſane exacte fuerit hominibus ſanitas.* Item *Libr. de Alimento* §. 8. *magna res eſt ciborum quantitas ad vires ſolerti ratione adaptata.* Similiter *de veteri Medicina* §. 7.

multa & gravia ex robuſto & ferino victu homines patiuntur, qui intemperatus & magnas vires habens ingeritur. Parallelus huic eſt locus in *Aphor. Sect. II. §. 17. ubi p. n. copioſus cibus ingeſtus eſt, is morbum creat.* Etenim nimia ciborum copia neque a ventriculo bene concoqui (quoniam tonum ejus mole ſua labefactat) neque in ſuccum bonum converti poteſt; accedit etiam, quod nimia chyli copia minus commode a ſanguine ſubigi poſſit & ſic perſpirationem manifeſto impediat, ſordiumque excrementitiarum ad interiora fiat receſſus, unde varia morborum genera preſſo quaſi pede ſequuntur. Recte de hac re *Fernelius* ſentit in *Pathologicis Libr. I. Cap. XV.* abdomen inſatiabile pernitioſam ſentinam appellans. Argute etiam idem auctor intemperantiam medicorum nutricem nominat. Laudari itaque de jure meretur antiqui philoſophi *Pythagoræ* conſuetudo, qui ſuam philoſophandi rationem a ſobrietatis ſtudio exorſus eſt. Sic etiam *Plato* temperantiam vitæ cuſtodem eſſe egregie perhibet. Præclara itidem ſunt *Sanctorii* verba *Libr. II. aph. 33. ſi ſciveris quotidie, quantum cibi conveniat, ſcies vitam diutiſſime conſervare.* Pergit noſter *Hippocrates de Locis in Homine* §. 54. dicens: *cibos offeramus ea copia, quantum corpus, cui offeruntur, ſuperare valet: nam, ſi corpus ipſos cibos ſuperare velit, neque morbus, neque contrarietas fit ex his, quæ offeruntur & hæc eſt occaſio, quam medicum noſſe oportet.* Quadrant huc etiam ea, quæ habet *Libr. IV. de morbis* §. 10. *ſi homo parum edit & parum bibit, nullum morbum hoc ipſi inducit.* Præter hæc loca recenſita legi meretur totus *Liber IV. de Morbis*, ubi, quomodo ſanitas ab ingeſtis & egeſtis fiat, clariſſime oſtendit.

§. XXII.

Verum enimvero non modo ſimpliciter vitam ac ſanitatem, ſed etiam ipſam ſapientiam humanam plurimum a bona diæta & ſanguinis temperata craſi dependere, variis in locis auctor teſtatur. Aurea ſunt, quæ habet *Libr. de*

Diæta,

Diæta, ubi ſedulus in eo eſt, ut demonſtret, ex temperatura, vel intemperatura, item ex diæta ſapientiam & deſipientiam procedere, dum §. 29. inquit: *quando in corpore elementa temperamentum acceperunt, ſapientiſſimi ſunt homines.* Et recte etiam §. 84. *melior redditur anima rectæ diætæ uſu & pejor pravæ.* Experientia enim conſtat, ex nimia repletione ingenii alacritatem peſſundari corporique laſſitudinem, torporem, pigritiem ac ſomnolentiam ſuperinduci, cujus ratio non alia eſt, quam quod nimia ſuccorum reſiſtentia cordis ac fibrarum tonum ac motum infringat & ſic æquilibrium inter movens & mobile manifeſto tollatur, functionesque animales æque ac vitales ſufflaminentur. In hanc ſententiam conſpirat etiam ipſe *Celſus Libr. I. Cap. 2.* dicens: *ubi ad cibum ventum eſt, nunquam tuta eſt nimia ſatietas.* A ſanguinis vero craſi & circulo æquabili ſapientiam dependere, egregie monſtrat *Hippocrates Libr. de Flatibus* §. 20. *opinor autem*, inquit, *inter omnia, quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quam ſanguinem, qui, quum in conſtanti perſiſtit habitu, conſiſtit & prudentia, ſanguine vero permutato concidit ſimul & prudentia.* Item *Libr. I. de Morbis* §. 28. *ſanguis, qui eſt in homine, maximam partem ad prudentiam confert.* Similiter ſapientiam hanc a diſpoſitione organorum dependere, fuſe demonſtrat in *Libr. de Morbo Sacro* §. 16. 17. Hinc admodum ſcite etiam *Carteſius* in *Diſſert. de Methodo* ſcribit: *animus adeo a temperamento & humorum corporis diſpoſitione pendet, ut, ſi ratio aliqua poſſit inveniri, quæ homines ſapientiores & ingenioſiores reddat, quam hactenus fuerunt, credo, illam in medicina quæri debere.* Ex quibus omnibus colligere licet, cauſas illas, quæ vitæ, ſanitati, animique inclinationibus præſunt, nonniſi vulgares eſſe & ad claſſem rerum materialium pertinere; nihil enim eſt communius, quam ut diverſitatem temperamentorum, ſexus, varii vitæ ſtatus atque ætatis, varia etiam animi vis & perfectio

fectio ſubſequatur, hinc mulieres & pueros propter mollitiem cerebri ac fibrarum ad inveniendam docendamque veritatem recte impares judicat *Baglivus in Diſſert. de Anatome Fibrarum & Morbis Solidorum pag. m.* 411. Meretur etiam hic legi *Diſſert. Excell. Dn. Præſidis de Temperamento Fundamento Morum & Morborum in Gentibus.*

§. XXIII.

Plethoræ etiam noſtrum *Hippocratem* principalem in morbis producendis locum aſſignaſſe, non obſcura in ſcriptis ejus teſtantur monumenta. Manifeſtus eſt locus, qui extat *de Sanitate Tuenda ad Mæcenatem* §. 3. *ſanguis, cum abundat, valetudinem vitiat:* Quomodo vero ſanguis abundans valetudinem vitiet, ex mechanicis res explicatu eſt facillima; ſiquidem ad omnem motum requiritur, ut reſiſtentia corporis mobilis ſuperetur a virtute motrice, alias motus produci non poteſt. Quo vero major eſt reſiſtentia mobilis, eo plus detrahit virtuti motrici, & quo minor, eo minus. Quodſi itaque major juſto ſit ſanguinis quantitas, major quoque fit ſanguinis reſiſtentia, plusque virtuti cordis motrici detrahitur & ſic lentiore facto ſanguinis circuitu non poteſt aliter fieri, quam ut humorum craſſities, vaſorum infarctus, obſtructiones & indurationes & exinde ſcorbutus, cachexia, menſium ſuppreſſiones, aſthma, calculus renum, ipſum quoque malum hypochondriacum aliique affectus ſubſequantur quamplurimi, quæ omnia auctor noſter probe cognoſcens præclare *Libr. IV. de Morbis* §. 10. ſcribit: *accedente ad cor & corpus ſangvine, quam ſatis eſt, uberiore a cibis & potibus & ad alium humorem admixto, ſi non ab ipſo egreſſus fuerit per alvum aut veſicam reliquo humori admixtus dolorem corpori inducit; ſin autem paulatim copioſior fiat, morboſus efficitur.* Neque diſſimilis eſt locus in *Aphoriſm. Sect.* I. §. 3. *athletarum habitus ad ſummum progreſſi periculoſi, & ſi in extremo conſtiterint & quia non ultra poſſunt in melius proficere, reliquum eſt, ut in de-*

terius labantur; neque vaſorum confidentiæ ad extremum producendæ: nam evacuationes, quæ ad extremum tendunt, periculoſæ, & rurſus refectiones, cum extremæ fuerint, periculoſæ. Hoc loco auctor egregie ſanguinis nimiam abundantiam æque ac nimium defectum morbos procreare athletarum exemplo docet, in quam rem pulchre ipſe *Celſus* ita ſcribit: *ſi plenior quis & coloratior & ſpecioſior ſe ipſo factus videatur, ſuſpecta ſua bona habere debet.* Notandum vero hic eſt ex prius allegato *Hippocratis* loco, quod non tantum plethoram, ſed & ſanguinis inopiam periculoſam eſſe pronuntiet, cujus ratio facile patet: ſumma enim lex eſt ſanitatis, naturam gaudere temperie, & omnia temperata eſſe debere tam quoad quantitatem, quam quoad qualitatem, omniaque nimia naturæ eſſe inimiciſſima. Quodſi igitur minor ſanguinis eſt quantitas, quam vi motrici ſolidorum reſiſtere poſſit ſublata temperie & æquilibrio ſolidorum ad fluida totam œconomiam corporis humani turbari ex ſuperioribus liquet.

§. XXIV.

Porro ipſum aërem quoque, quem continuo inſpiramus, in conſervatione vitæ ac ſanitatis, ipſaque morborum generatione non poſtremum occupare locum, egregie in ſcriptis ſuis demonſtrat noſter *Hippocrates*, ſicut hoc teſtatum faciunt *Libri ejus* præcipui *de Aëribus* nempe, *Aquis & Locis, de Flatibus, de Locis in Homine*; item *de Natura Humana*, in quibus ſumma cum cura ac diligentia in id incubuit, ut demonſtraret, quomodo aër, isque ſecundum ventos, anni tempora & tempeſtates mutatus ad morbos generandos eosque feliciter curandos conferat; neque omnino ſine evidenti fundamento ac ratione mechanica, ſiquidem aër & alimenta non tantum corpus nutriunt, ſed & robur ac vim motricem partibus ſolidis æque ac fluidis ſubminiſtrant. Maxime omnium vero fluidum illud ſubtiliſſimum aëreo-æthereo-elaſticum elementum vires cor-

poris

poris & per conſequens æquilibrium inter ſolida & fluida ſuſtentat, hinc noſter auctor *Libr. de Diæta* ætherem vocat ignem per omnia moventem: habet enim aër ſubtile quoddam elementum veteribus πνεῦμα dictum, quod activitatem calore ac ſpirituaſcentia ſua animantibus largitur. Eximia quoque ſunt, quæ *Libr. de Aëribus, Aquis & Locis* §. 1. de aëris ac ventorum notitia tanquam ad medicinam ſumme neceſſaria profert, cum ait: *quicunque artem medicam integre conſequi velit, primum quidem anni temporum rationem habere debet, quantum potentia eorum valeat, deinde ventorum, qui in unaquaque regione ſunt indigenæ & proprii, urbium ſitus & natura aquarum nota ſit. Hominum inſuper diæta perquirenda, qua maxime capiantur; ex his enim ſingula ſunt inveſtiganda, & qui hæc probe, quantum fieri poteſt, invenerit, ille errare non poterit, ſicubi ad morborum indicationem adhibeatur.* Notari hic obiter merentur eximia *Senecæ* verba, quæ profert *Libr. II. de Ira Cap. 16. in frigora ſeptentrionemque vergentibus immanſueta ſunt ingenia ſuoque, ut Poeta inquit, ſimillima cœlo.* *Præclare* etiam *Ariſtoteles Probl. IV.* §. 14. dicit: *optima temperies aëris non corpori ſolum, verum etiam hominis intelligentiæ prodeſt, deceſſus autem omnes ut corporis, ita etiam mentis temperamentum pervertunt.* Fuſius hac de re legi meretur exaſciatisſima *Diſſert. Excell. Dn. Præſidis de Temperamento Fundamento Morum & Morborum in Gentibus*, ut & ejusdem *Diſſert. de Morbis certis Populis ac Regionibus propriis.*

§. XXV.

Quodſi igitur tanta ſit aëris puri ac temperati ſubtiliori calido, æthereo elemento imbuti potentia vitam & ſanitatem dirigendi atque temperamenta hominum moresque ac diſpoſitionem ad morbos modificandi, ſane nullus aërem immutatum & præter naturam conſtitutum corpus variis modis afficere & ad multos morbos diſponere in dubium revocabit: quantum enim aëris impuri energia ad

morborum epidemicorum certis temporibus populariter graſſari ſolitorum productionem conferat, vel in ipſum vulgus notum eſt, cujus nulla alia ſubeſt cauſa, quam quod aër ſupra modum intemperatus & putredinoſa exhalatione vel miaſmate inquinatus corpus putredine inimica vitiat, motum ac robur partium ſolidarum ſubtrahit, corpusque ad ſupervacuorum humorum diſſolutionem ineptum reddit & ſic putredo retenta ex uno corpore in aliud tranſit, ſicut hoc fuſius deducit *Excell. Dn. Præſes in Diſſ. de Intemperie Aëris multorum Morborum cauſa.* Præclare noſter auctor quoque more ſuo *Libr. de Nat. Hum.* §. 18. ſcribit: *morbi partim ex diætis, partim ex aëre, quem inſpirando trahimus, fiunt.* Item paulo poſt: *quando ab uno morbo multi homines corripiuntur, eodem tempore cauſam ad id, quod communiſſimum eſt & quo maxime omnes utimur, referre poteſt. Eſt autem hoc ſpiritus & aër, quem inſpirando trahimus.* Item §. 19. *cum unius morbi popularis graſſatio conſiſtit, manifeſtum eſt, ſpiritum, quem trahimus, id eſt, aërem in cauſa eſſe; palamque eſt inſuper eum ipſum ſpiritum ſive aërem morborum aliquam exhalationem habere.* Et quoniam aër quandoque admodum fertilia morborum contagioſorum ſeminia fovet, hinc non inconcinne cautelam practicam ſubnectit his verbis: *providendum vero, ut quam pauciſſimus aëris influxus in corpus ingrediatur. & ut ipſe quam peregriniſſimus exiſtat; regionum enim locos, in quibus morbus conſiſtit, quantum fieri poteſt, permutare oportet.* Conſideratione quoque digniſſimus omnino eſt locus, qui extat *Libr. de Flatibus* §. 4. *corpora omnia tum hominum, tum reliquorum animantium a triplici nutrimento ſuſtentantur; horum autem nomina ſunt cibus, potus, ſpiritus; ſpiritus quidem maximus eſt in omnibus, quæ corpori accidunt, & auctor & dominus.* Item paulo poſt enarratis prius prolixe aëris proprietatibus ſubjungit: *vides ex his, quæ dixi, quanta communio omnibus animantibus in fruendo aëre exiſtat.* Subjiciam igitur & illud, quod non

aliun-

aliunde unquam veriſimile ſit morbos evenire, quam inde, ſi is aut plus, aut minus, aut cumulatior, aut morbidis ſordibus inquinatior in corpus influat.

§. XXVI.

Perſpectis ac conſideratis iis, quæ ad vitæ, ſanitatis morborumque cauſas mechanicas pertinere videbantur, ſupereſt jam ultimo, ut etiam de ipſa therapia *Hippocratis* mechanica nonnulla adjiciamus. Quid vero nos per therapiam mechanicam intelligamus, facile ex ipſa morborum notione ſuperius tradita liquet. θεραπεύειν enim ſive ſanare ex mechanicis principiis nihil eſt aliud, quam cauſas morborum per remedia congrua adjuvante natura tollere; ſiquidem omnia illa, quæcunque æquilibrio, temperiei, mixturæ & motui partium corporis incongrua, improportionata, ſimul vero activitate imbuta ſunt, cauſam morbificam conſtituunt, motusque naturæ turbare morbumque, imo ipſam mortem producere apta ſunt. Ad has igitur motuum turbationes a cauſis morbificis concitatas in ordinem redigendas partiumque læſiones redintegrandas opus eſt methodo rationali, opus eſt medicamentis vi activa inſtructis & ad cauſas morbificas amovendas directis. Atque in his univerſæ therapiæ cardo unice vertitur.

§. XXVII.

Auctorem noſtrum *Hippocratem* medicorum facile principem non alia methodo in ſanandis morbis fuiſſe uſum, quam rationali, id eſt, mechanica, haud obſcura in ejus Operibus evincunt teſtimonia. Cedro hic cumprimis notatu digna ſunt, quæ *Libr. Epidemior. VI. Sect. II. num. 1. & ſeqq.* extant, ubi graviſſimus auctor hunc in modum diſſerit: *dilatare, conſtringere, alia quidem, alia vero non. Humores alios quidem expellere, alios vero ſiccare, alios autem indere, & alia quidem parte, alia vero non. Attenuare, craſſefacere corpus, cutem, carnes & alia: & ali-*

 qua

qua quidem, alia vero non. Levigare, exaſperare, indurare, mollire, alia quidem, alia non. Excitare, torpefacere & quæcunque alia huiuscemodi. Derivare, ſuccedentia ſtatim revellere, renitentibus concedere. Alium humorem non prodeuntem ducere, prodeuntem vero ſimul effundere: operari ſimile, velut dolor dolorem ſedat. Diſſimilia, ſi vergant ſurſum elevata, inferne ſolvere & contraria per eadem: velut eſt capitis purgatio, venæſectio, quando non temere detrahitur. Pulchre etiam *Libr. de Flatibus* §. 1. medicinam practicam definit his verbis: *medicina nihil aliud eſt, niſi adpoſitio & ablatio, ablatio quidem eorum, quæ excedunt, adpoſitio vero eorum, quæ deficiunt; qui autem iſtud optime facere poteſt, is optimus medicus cenſebitur, quantumcunque quis ab hoc præſtando deficit, tantum deficit quoque ab ipſa arte.* ubi manifeſte innuit, totam medicinam practicam in eo terminari, ut proportio, temperies, moderatio atque æquilibrium in motibus æque ac materia mobili procuretur. Quid enim aliud eſt ſuperflua in corpore humano demere &, quæ deficiunt, ſupplere, quam procurare; ut æquilibrium ſolidorum ac fluidorum invicem ac temperies naturæ amiciſſima emergat. Huc merito referendus eſt locus *Aphor. V. Sect. II.* §. 22. *quicunque morbi ex repletione fiunt, ſanat evacuatio & quicunque ex evacuatione, ſanat repletio & in omnibus contrarietas remedio eſt*, quaſi dicat: quicquid rectum eſt, id moderatum eſt, omnisq; exceſſus expers. Si quid itaque deeſt ad temperiem in corpore conciliandã, adjiciendum eſt, & quod abundat, demendum. Similis extat locus. *Libr. de Natura Humana* §. 17. *hæc inſuper noſſe oportet, quod, quoscunque morbos repletio parit, evacuatio ſanat.* Item: *in ſumma medicum ſcire oportet, opponere ſe contrarium inſtantibus & morbis & naturis & temporibus & ætatibus & diſtendentia ſolvere & ſoluta diſtendere & mihi ſane hoc ipſum ſanatio eſſe videtur.* Ceterum quod na-

natura ſit optima ſanitatis conſervatrix morborumque medicatrix,&, quód omne nimium corporisque ſubita mutatio periculum corpori minetur, æquabilitas vero & moderatio ac temperies in curandis morbis naturæ ſit amiciſſima expreſſe docet *Hippocrates Aph. ſect. II. §. 51. multum & repente evacuare & replere vel calefacere vel refrigerare, aut alio quovis modo movere periculoſum:* omne ſiquidem nimium naturæ eſt inimicum, ob repentinam nempe habitus, temperamenti totiusque œconomiæ animalis mutationem, quæ mutatio non ſolum ægris, ſed etiam ſanis calamitoſa eſt.

§. XXVIII.

Notari porro meretur, quod naturarum ſecundum ſubjecta individua diverſitatem in medendo conſiderari debere magna cum cura ac diligentia in Scriptis ſuis Divus Senex commendet, qualia nempe ſint corpora, imbecillia, an robuſta? quis ſexus? quæ ætas? quæ vires? quale temperamentum? qualis habitus corporis, conſvetudo vel hæreditaria diſpoſitio adſit? Sicut hoc paucis quaſi in compendio præclarus auctor teſtatur *Lib. de Steril. §. 18. conare*, inquit, *ut ſis phyſicus ad hominis habitum ac robur reſpiciens, nam ex his nullus eſt, qui non omnia ad amusſim faciat*; quod ſane non leve documentum præbet, Hippocratem ex numero vere rationalium medicorum fuiſſe. Egregius etiam eſt locus qui extat in hanc rem *Libr. de Nat. Hum. §. 18. curatio inſtituenda eſt habita conſideratione naturæ hominis & ætatis & ſpeciei, horæque anni & modi ipſius morbi curationem facere aliquando detrahendo, aliquando apponendo, &, quemadmodum jam dudum a me dictum eſt, ad ſingulas ætates & horas & ſpecies ac morbos reſpiciendo tum in exhibendis pharmacis, tum in conſtituenda diæta.* Similia his ſunt *Hippocratis* verba *de Locis in Homine §. 55. neque partiendum eſt medicamentum promiſcue, ſed ſingulis ſecundum naturam, debilibus quidem debilia a natura: fortibus vero morbis, fortis naturæ pharmaca exhibenda ſunt.* Item *de Flatibus*

tibus §. 8. *differt corpus a corpore, natura a natura & nutrimentum a nutrimento. Non enim omni animantium generi eadem aut conferunt, aut commoda ſunt, ſed ſunt alia aliis magis convenientia.* Item *Libr. I. de Diæta* §. 1. *oportet enim ſcire, quomodo fortium naturæ vim detrahere oporteat & quomodo debilibus robur per artem addere oporteat, prout ſingulorum occaſio ſe obtulerit.* Simili practica conſideratione dignus eſt locus *Hippocratis Aph. Sect. I.* §. 2. *in evacuationibus conſiderare oportet & regionem & anni tempora & ætatem & morbos, in quibus expedit & non.* Item *Sect. VII.* §. 65. *Si quis febricitanti dederit cibum, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Item *Sect. I.* §. 11. In paroxyſmis a cibo abſtinendum eſſe cenſet, cum ejus acceſſio damno ſit, cujus aphoriſmi egregiam tradit *Heurnius* rationem inquiens: *magis enim eo tempore reflui ſunt cuncti ſucci ad centrum corporis, unde opprimitur anxiaque fit reſpiratio ac alvina regio ab impuris ſuccis oneratur.*

§. XXIX.

Fatemur equidem plurima adhuc ex *Hippocratis* ſcriptis ad ſtabiliendum noſtrum thema ſupereſſe, ſed brevitatis ſtudium arctioribus nos includit limitibus, veremur enim, ne in tantam molem hæ pagellæ excreſcant, ut loco Speciminis Academici vaſtum quoddam volumen lectorum fatiget induſtriam. Nihil tamen dubito, fore ut ex allatis facile quisque veritatem aſſertorum pervidere poſſit, *Hippocratem* nempe nonniſi principiis mechanicis totam ſuam medicinam ſuperſtruxiſſe, neque alias in inveſtigandis vel curandis morbis, quam mere mechanicas ingreſſum fuiſſe vias. Ceterum Deo ter Optimo Maximo devotas pia mente pro præſtito hoc auxilio perſolvo grates, ſupplexque eum veneror, ut ulterius quoque ſtudiis meis ad nominis ſui gloriam proximique ſalutem unice deſtinatis gratia ſua adeſſe atque eadem ad optatum finem perducere velit.

(o)